د ملګرو ملتونو امنیت شورا ته معلومات
د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د سرمنشي ځانګړې استازې روزا اوتونبایوا لخوا
نیویارک، 26 سپتمبر 2023

[لکه څنګه چې لنډیز ورکول شوی]

ښاغلی مشره،

کله چې پخواني سرمنشي کوفي عنان ته د سولې نوبل جایزه د ۲۰۰۱ کال په دسمبر کې ورکړل شوه، خپله وینا یې په دې ټکو پیل کړه: "نن په افغانستان کې به یوه نجلۍ پیدا شي".

هغه نجلۍ اوس څوک ده؟ ایا هغه د پوهنتون محصله ده چې د خپلو زده کړو د دوام لپاره جلاوطنۍ ته مجبور شوې ده؟ ایا هغه وړ مسلکي کارمند ده، چې څو میاشتې وړاندې یې دنده درلوده خو اوس په خپل کور کې بندي شوی ده؟ یا د هغه ځواني میرمنې په څیر ده چې د یوناما ټیم په دې وروستیو کې د افغانستان په جنوب لویدیځ کې ولیدل: د یوې کونډې مور لور، چې د جګړو له امله هیڅکله ښوونځي ته نه وه تللې، او اصلي اندیښنه یې هره ورځ د خپلې کورنۍ لپاره کافي اوبو موندل دي؟ دا لنډ مثالونه په افغانستان کې د نن ورځې ستونزې او پیچلتیاوې بیانوي. هیڅ اسانه ځوابونه شتون نلري.

د افغاني ټولنې ،د وروستۍ بېلګه پام کی نیولو سره، د درې کلنې وچکالۍ له امله زیانمنې شوې دي. په داسې یو هیواد کې چې نږدې اتیا سلنه وګړي یې په کرنه متکي دي، د اقلیم بدلون او د اوبو کمښت د خلکو پر ژوند ناوړه اغیزې لري. د اوبو د کمښت په سیمو کې افغانان وایي، که دوی اوبه ونه لري، هر نور شی فرعي دي. په حقیقت کې د واکمنو چارواکو والي د "پرله پسې مهاجرت" جور کړی عبارت ته اشاره وکړه: چیرې چې هغه کورنۍ چې پرته له اوبو هرڅه لري هغو سیمو ته چې دوی پرته له اوبو هیڅ نه لري مهاجرت کوي.

ښاغلی مشره،

زما له وروستیو معلوماتو راهیسې د بشري حقونو په اړه، یوناما د بشري حقونو درې راپورونه خپاره کړي دي: یو، پر ملکي وګړو د ځای پر ځای شویو چاودیدونکو توکو اغیز؛ دوهم یې د پخوانیو دولتي چارواکو او د وسله والو ځواکونو پخوانیو غړو په اړه د واکمنو چارواکو لخوا د اعلان شوي بخښنې څخه سرغړونه ده؛ او دریم، له بندیانو سره چلند دی. دغه راپورونه د نړیوالو قوانینو په خلاف د واکمنو چارواکو لخوا د بشري حقونو سرغړونې مستند کړي. په ډیری مواردو کې دوی د طالبانو د مشر له لارښوونو څخه سرغړونه کوي، د بیلګې په توګه د شکنجې او بد چلند منع کول. دا ډول سرغړونې ویره او بې باوري رامینځته کوي چې د واکمنو چارواکو لخوا د کورنی مشروعیت مطالبه کمزورې کوي.

زه د بهرنیو چارو وزارت له لارې د واکمنو چارواکو همکارۍ ځوابونه منم چې د راپورونه خپریدو مخکې ورکړي دي، د دوی لیکلي ځوابونه زموږ هره راپور سره ضمیمه موندلی شي.
د یوناما د بشري حقونو هڅې د واکمنو چارواکو په ګومارول او وړ ورکولو متمرکز دي ترڅو د حکومتدارۍ یو ټول شموله، ځواب ویونکي سیسټم د پولیسو په شمول، چې د بشري حقونو نورمونو او معیارونو ته درناوی کوي، رامینځته کړي. اوس د دې وخت دی چې د مناسبو وسیلو له لارې د واکمنو چارواکو د اړوندو برخو سره د پیاوړې ښکیلتیا ملاتړ وکړي ترڅو د دوی پوهه زیاته کړي او د نړیوالو نورمونو سره د قانون پلي کولو چارو څخه لا زیات اطاعت وکړي.

په دې برخه کې د اسلامي همکاریو سازمان له غړو هېوادونو څخه د اسلامي علماوو د یوې ډلې د وروستي سفر هرکلی کوو.

د علماوو پلاوي د نجونو پر زده کړو، د ښځو پر حقونو او د ټول شموله حکومتولۍ پر ارتیا ټینګار وکړ او وایي چې په دې مطالبو ټینګار د اسلامي حکومتدارۍ لپاره په ټوله نړۍ کې اړین دي. موږ هیله کوو چې دا لیدنې دوام وکړي. دا لیدنې د واکمنو چارواکو او نړیوال ټولنه ترمنځ د اسلامي نړۍ په مرسته منځګړیتوب د حیاتي خبرو اترو برخه ده.

ښاغلی مشره،

په سیمه ایزه کچه، یوناما د واکمنو چارواکو او سیمه ایزو ټولنو ترمنځ د مشورې ډیری بیلګې مستند کړي. دا مشورې دواړه د بنسټونو او د ضرورت له مخې غوندې له لارې دي. په دې وروستیو کې د افغانستان په ټولو ۳۴ ولایتونو کې د دیني عالمانو او قومي مشرانو په ګډون ولایتي شوراګانې جوړې شوې دي. دا شوراګان د حساب ورکولو او د سیمه ایزو شکایتونو د اوریدلو په موخه جوړه شوې ده، خو په مستقیم ډول د طالبانو مشر ته راپور ورکوي. دا ډیر وختي دی چې د دې شوراګانو په اړه قضاوت شي چې ایا دوی د حساب ورکونې او مشورې وسیلې دي یا هم د کنټرول وسیلې ګڼل کیږي. موږ اندېښمن یو چې په دې وروستیو کې د بامیان او دایکندي ولایتونو د شیعه ګانو لپاره د علماوو ولایتي شورا جوړه شوې چې هیڅ شیعه غړي نه لري.

د دې میاشتې په پای کې به د روسیې په کازان ښار کې د مسکو په نمایندګۍ یوه غونډه جوړه شي، چې پر ټول شموله حکومت باندې به تمرکز وکړي. واکمنو چارواکو به د بهرنیو چارو د وزیر په مشرۍ یو پلاوی واستوي. سره له دې چې د واکمنو چارواکو ټینګار کوي چې د دوی ارګانونو ټول شموله دي مګر داسې ښکاري چې د خلکو سره د عدم مشروعیت په ډیریدو ده. د حقوقو، حساب ورکونې، استازیتوب او عدالت ته د رسیدو په اړه د داړ نشتوالی د داخلي مشروعیت په وړاندې یو مهم خنډ دی. او له کورنې مشروعیت پرته نړیوال مشروعیت نشي راتلای.

مثبت اړخ دا دی چې داسې ډیریدونکې شواهد شته چې واکمن چارواکي په افغانستان کې د کوکنارو کښت د پام وړ په کچه کم کړی دی. د مخدره موادو او جرمونو په اړه د ملګرو ملتونو دفتر به د اکتوبر په میاشت کې په دې اړه په تفصیل سره راپور ورکړي. نړۍ کولی شي له دې پریکړې ګټه واخلي چې د زرګونو افغان بزګرانو ژوند یې اغیزمن کړی دی. یوناما په کابل کې د هیوادونو یوه کاري ډله جوړه کړې ده چې خپلې هڅې همغږي کوي ترڅو دغو بزګرانو او هغو میلیونونو افغانانو ته ځانګړې مرستې برابرې کړي چې په لیرې پرتو هیوادونو کې د نشه یې توکو د غوښتنې له امله په نشو روږدي شوي دي. نن په استانبول کې د افغانستان په اړه بسپنه ورکوونکو سره غونډه لري. موږ به خپلې غوښتنې بیا تکرار کړو چې دې ټولنو ته د لا زیاتو مرستو چمتو کړو.

په ورته وخت کې، موږ د بشري تمویل کمښت له امله خورا زیات اندیښمن یو. تر یوې اونۍ وړاندې، د افغانستان د بشردوستانه غبرګون پلان ۸۷۲ میلیونه امریکایي ډالر ترلاسه کړي، چې د غوښتل شوي ۳.۲ میلیارده ډالرو یوازې ۲۸ سلنه ده. ګڼ شمیر پروګرامونه لا دمخه د ناکافي بودجې له امله تړل شوي دي هغه هم په داسې حال کې چې ژمی په چټکۍ سره رانږدې کیږي او ژوندونه لوی خطر سره مخ دي. پدې معنی چې ۱۵.۲ ملیونه افغانان چې اوس د خورا سخت خوراکي ناخوندیتوب سره مخ دي ممکن په راتلونکو میاشتو کې لوږه ته اړ شي. زه له بسپنه ورکوونکو څخه غواړم چې د ژمي له را رسیدو مخکې زموږ بشري غوښتنې ته د امکان تر حده په سخاوت سره غوږ ونیسي.

د مرستې چمتو کولو لپاره نور پایښت لرونکې او ارزانه لارو ته هم اړتیا ده. موږ له بسپنه ورکوونکو څخه غوښتنه کوو چې د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د ستراتیژیک چوکاټ سره سم د اساسي بشري اړتیاو مرستې تمویل په پام کې ونیسي، د اړینو خدماتو د دوام، د معیشت پیاوړتیا او د ټولنې انعطاف ته وده ورکړي تر څو د ښځو، بې ځایه شویو او راستنیدونکو په ګډون خورا زیان منونکو ته ګټه ورسوي.

ښاغلې مشره،

له ۲۰۲۲ کال راهیسې، دا شورا یوناما ته دنده سپارلې چې د ښکیلتیا یوه ستراتیژي په لاره واچوي چې د واکمنو چارواکو پالیسي ښه کړي او افغانستان د نړیوالو نورمونو سره برابر کړي. په ډګر کې، واکمنو چارواکو چې موږ ورسره په دوامدار تماس کې یو، د دې ښکیلتیا دوام ته غیږ پرانیستې، هغه هم په داسې حال کې چې موږ له دوی سره اختلاف ته دوام ورکوو- او موږ دا اختلافات په خپلو غونډو کې څرګندوو- لکه د ښځو او نجونو د حقونو او د لا زیاتې ټول شموله حکومتوالۍ اړتیا.

مګر زه په جدي توګه د هغه څه په اړه اندیښمنه یم چې یوازې زموږ په ښکیلتیا کې د مثبت لوري نشتوالي په توګه ویل کیدای شي. که دغه وضعیت همداسې دوام وکړي، موږ به نه د نړیوالې ټولنې اندیښنو ته ځواب وویل شو، نه هم د واکمنې ادارې او تر ټولو مهمه، نه هم د افغانانو مهمې اړتیاوې پوره کړو .

دا ښه معلومه ده چې زموږ د ښکیلتیا ستراتیژي د ۵۰ څخه زیاتو فرمانونو له امله د پام وړ کمزورې شوې چې د طالبانو لخوا د عامه ژوند او تعلیم څخه د ښځو د لرې کولو په موخه صادر شوي دي. له ما وروسته دوه وینا کوونکې، د ملګرو ملتونو د ښځو اجراییوي رییسه سیما بهوس او آغلې کریمه بینوا به د افغان میرمنو په ژوند کې د دې احکامو د ویجاړونکو اغیزو په اړه په ډېر تفصیل سره خبرې وکړي.

یوناما د ملګرو ملتونو له ښځو او د کډوالې نړیوالې ادارې سره په ګډه د افغان ښځو د وضعیت په اړه خپل څلورم درې میاشتنی راپور د څه باندې ۵۰۰ مرکو پر بنسټ خپور کړی دی. د نورو موندنو تر څنګ، ۴۶ سلنه ښځو ویلي چې طالبان باید په هیڅ صورت په رسمیت ونه پیژندل شي. دا د کورنې مشروعیت په اړه د واکمنو چارواکو ادعا نوره هم کمزورې کوي.
هغه پالیسي ګانې چې د ښځو د محرومیدو لامل ګرځي نړیوالې ټولنې ته د منلو وړ نه دي. موږ ټول دا پیژنو، په ځانګړې توګه زه، د سیمې د یوې میرمنې په توګه، چې هره ورځ په افغان میرمنو باندې د بندیزونو د روانو اغیزو سره مخ کیږي، د هغو کسانو په شمول چې زموږ په کارځایونو کې د کار کولو څخه منع شوي دي.

په هرصورت، پوښتنه دا ده چې ایا د دې پالیسي ګانو سره پرته د واکمنو چارواکو سره ښکیلتیا ته دوام ورکړو، یا د دوی له امله ښکیلتیا بنده کړو. د یوناما نظر دا دی چې موږ باید ښکیلتیا او خبرو اترو ته دوام ورکړو. خبرې اترې په رسمیت پیژندولو په مانا نه ده. ښکیلتیا د دې پالیسی ګانو د منلو په مانا نه ده. برعکس: خبرې اترې او ښکیلتیا هغه څه دي چې موږ یې د دې پالیسي ګانو د بدلولو لپاره کوو .

زموږ د ښکیلتیا موخه د حکومتدارۍ د کړنو وده ده چې نړیوال نورمونه او همدارنګه د افغانستان کلتوري او مذهبي میراث منعکس کړي. دا ښکیلتیا کولی شي د اصولو پاتې کیدو سره د لا ډېر جوړښت او هدف لرونکي کیدو څخه ګټه پورته کړي. د ښکیلتیا یوه نوې جوړه شوې ستراتیژي باید لومړی دا ومنې چې واکمن چارواکي د افغانانو د هوساینې لپاره په ځانګړې توګه د ښځو، ، ټولو اړخونو مسولیت لري. د ښکیلتیا یوه نوی جوړه شوې ستراتیژي باید میکانیزمونه هم ولري چې د واکمن چارواکو اوږدمهاله اندیښنو ته رسیدګي وکړي. او په دې کې باید یو ډول بین الافغاني ډیالوګ هم شامل وي چې د ۲۰۲۱ په اګست کې د طالبانو د واک ترلاسه کولو کې په وخت کې ویل شوی وو. دا ډول ښکیلتیا به د نړیوالې ټولنې ډېر همغږي دریځ ته هم اړتیا ولري. د دې او نورو مسایلو په اړه د ځانګړې همغږي کوونکې راپور او د هغه لیدنو ته سترګې په لار یو.

ښاغلی مشره،

په ټولو اړخونو کې د باور نشتوالی د اعتماد رامنځته کولو په وړاندې یو جدي خنډ دی، خو د خبرو اترو دروازې لا هم پرانستې دي. افغانستان له نږدې نیمې پېړۍ راهیسې په جګړو کې ښکېل هېواد دی. دا شیبه، د دغو ستونزو سره سره یو ښه فرصت دی. موږ باید ډاډ ترلاسه کړو چې د خبرو اترو دروازې نه تړل کیږي.

په هر صورت، نن به په افغانستان کې په سلګونه نجونې پیدا شي. دوی باید په فقر، جالوالی، تبعیض، یا نا امیدۍ کې زیږیدلی نه وي. دوی باید وتوانیږي چې د یوه سوله ییز افغانستان په جوړولو کې چې له نړیوالې ټولنې څخه جلا نه وي، پوره ونډه واخلي.

مننه.